

MED KNJIGAMI

NEKAJ NOVOSTI MED MLADINSKIMI KNJIGAMI

Da je pisanje literature, namenjene otrokom in mladini, težavno in zapleteno ustvarjalno opravilo, o tem se strinjajo pedagogi in pisatelji, katere ta problem tudi najbolj zadeva. Edini so si tudi v tem, naj bo literatura za otroke in mladino predvsem umetnost, toda ne brez poučnega, moralno vzgojnega jedra. Utilitaristični namen mladinske literature naj bo potemtakem utemeljen z estetsko prizadevno oblikovano snovjo, ob kateri naj otrokov duhovni svet širi obzorje, spoznava moralne vrednote medčloveških odnosov, zlasti takih, ki zadevajo otrokovo okolje. Glede na to sta odločilnega pomena izbira snovi in pa njena literarna realizacija. Že samo sedem knjižic za otroke in mladino, ki so izšle konec lanskega in v začetku letošnjega leta pri Mladinski knjigi v Ljubljani in pri Založbi Obzorja v Mariboru, nam razkriva precej široka snovna in problemska področja in umetniško realizacijo prav različne vrednosti.

O teh knjigah za otroke in mladino bomo razmišljali v zaporedju, ki ga narekuje starostna stopnja otrok, katerim so knjige namenjene. Izbor je pester, saj obsega vse literarne zvrsti, od pesmi za otroke, pravljic in realistično oblikovanih zgodb iz otroškega sveta, mimo lutkovne igrice in potopisa za mladino do folklorizirajoče literature, ki naj bi bila namenjena in primerna mladini. Razmišljali bomo o naslednjih knjigah: Pavle Zidar, *Konjički*; Zima Vrščaj, *Sinička nas je obiskala*; Beno Zupančič, *Deček Jarbol*; Ela Peroci, *Tacek*; Frane Milčinski, *Zvezdica Zaspanka*; France Bevk, *Ob morju in Soči* (vse navedene knjige je izdala Mladinska knjiga v Ljubljani) in *Kamen resnice*, Slovenske izvirne pravljice, ki so jih napisali Miha Remec, Branko Rudolf, Ema Robnik, Ernest Adamič, Lojze Maruško, Janez in Marija Švajncerc; knjigo je izdala Založba Obzorja v Mariboru.

Pavle Zidar, Konjički. (Najdihojca — Knjižnica za predšolsko mladino. MK 1960.) To je drobna zbirka otroških pesmi, namenjenih predšolskim otrokom. Te pesmi so posrečena literarna realizacija otrokovega sveta, igre in družinskega življenja. Nad preprosto opisnost otrokovega početja in igre se od desetih pesmi dvigajo le Trobentice, Pomorščaki in Očku na grob. Ob teh pesmih bo otrokova duševnost vsekakor bolj angažirana kot ob ostalih. Pomajševalnice, ki jih v literaturi za mladino pisatelji tako pogosto uporabljajo, ustrezajo, odveč in kvarno za otrokov duhovni svet pa je vpletanje otroškega žargona, ki se javlja v toliko specifičnih oblikah, kolikor je na svetu otrok. Vsakemu otroku je veliko na tem, da prodre v govorico odraslih. S čisto vzgojnega stališča je potrebno tudi predšolskemu otroku posredovati literaturo v preprostem knjižnem jeziku, ker se bo mladi bralec prav na osnovi tega lažje znašel v svetu odraslih. Ilustracije Jožeta Ciuhe so nazorna, preprosta slikovna realizacija tega, kar pesnik pove v pesmih.

Zima Vrščaj, Sinička nas je obiskala. (Najdihojca — Knjižnica za predšolsko mladino. MK 1959.) Preprosto lirično črtico o sinički, ki je spremljala partizane v težkih dneh bojev, kakor je popisana v tej knjižici, lahko vzamemo za primer, kako realni memoarni tekst, preprosto in nazorno oblikovan, morda

bolj pristno učinkuje na otrokovo duševnost kot katerakoli fantastična ali pravljíčna pripoved. Delček zgodovine je za otroka prav tako čudo, ker pa v spominski črtici sodeluje še nenavadna sinička, je za otroka to vsekakor zanimivo in pomembno. Ilustracije Štefana Planinca se gibljejo v mejah teksta, vendar osvetljujejo pripoved v iztrganih detajlih, kar je za otrokov svet že zahtevnejše, ker terja predstavno dopolnilo.

Beno Zupančič, Deček Jarbol. (Knjižnica Čebelica 48. MK 1959.) Novela Bena Zupančiča o dečku, ki je živel med mornarji in vneto ljubil igranje na orglice, preseneča z učinkovito ubranostjo realnosti in fantastike, ki se družita v zgovorno simboliko. Mali, preganjani deček vdihne s svojo dobroto in nepokvarjenostjo staremu jarbolu življenje. V tem je tudi moralno jedro Zupančičeve novele, ki se zaključi s temle stavkom: »Poznajo ga (namreč otok, ki je nastal iz oživiljenega jarbola in barke) samo otroci, ki so se morali hudo bati, ljudje dobrega srca in morda ptice, ki so se naselile na njem.« Knjigo je ilustriral Jože Ciuha. S svojimi ilustracijami posrečeno in duhovito dopolnjuje tekst s podrobnostmi, ki jih pripoved zaradi zgoščenega izraza ni mogla zajeti. Estetsko dognana novela in dopolnjujoče ilustracije posredujejo otroku vabljivo predstavo, iz katere se mu izlušči podoba moralno dobrega.

Frane Milčinski, Zvezdica Zaspanka. Pravljična igra za marionete. (Lutkovni oder 15. MK 1959.) Pravljična igrice Zvezdica Zaspanka si je že pridobila širok krog mladih gledalcev in poslušalcev, saj je s svojimi pravljíčno simboličnimi elementi zanimivo in uspelo delo glede na realizacijo in miselnost, ki jo posreduje. Dogajanje med personificiranimi zvezdnimi telesi in ljudmi na zemlji prinaša dvojje moralnih problemov: zvezdica Zaspanka mora na zemljo za kazen, ker zamuja službo; na zemlji pa s svojo milino in dobroto spremeni brezsrčnega razbojnika Ceferina v moralno zavednega in prizadetega človeka. Razen tega se neprisiljeno javljajo pogosti epizodni dogodki, ki imajo vzgojni namen. Vse dogajanje pa je prepojeno s prefinjenim in duhovitim humorjem, v okviru katerega se pojavljajo tudi osti na nekatere pojave v sodobnem življenju. »Prav kmalu bi vas popolnoma izrabili, posebno če bi z vami radirali uredbe, ki več ne veljajo« (Str. 33). Take hudomušne osti niso namenjene toliko otrokom kot odraslim. V dialogu je dokaj duhovitih besednih iger. Vsekakor je igrice privlačno in uspelo delo, dasi se zastavljena problematika in lahkotnost realizacije nekoliko izključujeta. Delo je ilustrirala Mara Kraljeva s preprostimi in nazornimi slikami, ki konkretizirajo specifični pravljíčni svet lutkovne igrice Zvezdica Zaspanka.

Ela Peroci, Tacek. (Cicibanova knjižnica. MK 1959.) Po realizaciji je povest o Tacku, malem psu, ki nalete nanj otroci v neki mestni četrti, skrbijo zanj, a jim ga nesreča iztrga iz njihovega okolja, podobna Zupančičevemu Dečku Jarbolu. Vidi se, da si oba avtorja zamišljata mladinsko literaturo v okviru estetsko ubrane povezave realnosti in fantastike s posebno občutljivostjo za moralno zadržanje svojih malih junakov. Okolje in življenje, ki ga Ela Peroci popisuje v povesti o psu Tacku, je vsakdanji otroški svet: dom, ulica, šola, starši, sošolci, psa Volk in Tacek. Dogajanje je popisano s prizadevnim življenjem v otrokov doživljajski in miselnj svet. Domiselno je podan začetek zgodbe, ki jo vzbudi skromen otrokov zapis o psu Tacku v šolskem zvezku in pa zaključek Tackove usode, češ da kroži mali pes kot satelit okoli zemlje. Moralna vprašanja otrók spričo široko zajetega življenja nikakor ne izstopajo vsiljivo iz dogajanja, pač pa se v razvoju dogodkov pojavljajo sama po sebi.

Knjigo je ilustrirala in opremila Melita Vovk z ilustracijami na eni ali dveh straneh. Dogodke je upodobila v detajlih, zadržanje otrok v določenih situacijah pa z rahlo ironijo. Knjigi Bena Zupančiča, Deček Jarbol in Ele Peroci, Tacek sta v tej skupini knjig glede na veliko mero prizadevne literarne in slikovne realizacije resnični umetnini in pomembna obogatitev izvirne mladinske literature.

France Bevk, Ob morju in Soči. (Potopis. MK 1959.) Bevkov potopis za mladino je v slovenski mladinski literaturi novost. Pisatelj se je odločil, da bo vsestransko popisal slovensko Primorje. Zavedal se je, da bi knjiga ne doživela zaželenega uspeha in namena pri mladih bralcih, če bi napisal suhoparno učno knjigo. Odločil se je za svojevrstno literarno obliko, za potopis. V družbi Matije, prvošolke Tinke in šolarja Blažeta popelje bralca iz Ljubljane preko Notranjske v Istro, ob morju, preko Vipavske doline v Slovensko Benečijo, ob Soči in preko cerkljanskih hribov nazaj v Ljubljano. Na tem popotovanju odkriva in popisuje kulturne, geografske in zgodovinske znamenitosti krajev, mimo katerih potuje vesela družba v starem Fordu. Ta poučni del potopisa, ki je jedro Bevkovega prizadevanja v tej knjigi, poživljajo: različna izročila, ki so se v posameznih krajih ohranila do naših dni in ki jih avtor živahno prepleta z realnostjo; avtorjevi spominski utrinki, saj je večji del svojega življenja preživel na tem delu slovenskega ozemlja; različne peripetije, ki jih doživlja navedena družba na popotovanju. Pisatelj France Bevk je spojil vse te elemente v živahno pripoved, spričo katere se v bralčevi zavesti pojavljajo žive slike različnih krajev, dogodkov iz davne preteklosti in narodno-osvobodilnega boja, slovenske dežele onkraj državne meje, Trsta, Gorice in Slovenske Benečije. Avtor je pisal ta potopis s čudovitim občutkom za mero: kaj in v kakšnih razsežnostih je bilo potrebno opisati, da bo mladi bralec dobil neko zaključeno predstavo o preteklosti in sedanjosti Slovenske Primorske. Nevarnost, da bi knjiga postala suhoparen popis popotovanja, dežele in njene zgodovine, se je umaknila pred Bevkovo živahno pripovedjo.

Bevkov potopis je ilustriral Nikolaj Omersa. Pisateljevo pripoved spremlja s slikami pokrajinskih, mestnih, kulturnih in zgodovinskih znamenitosti, zajetih v celoti ali v detajlih. Brez ilustracij bi Bevkov potopis ne imel tolikšne posređovalne in predstavne moči, kajti slika s svojo nazornostjo predstavlja mnogo več, kot pa zmore beseda v danem primeru.

Tako je knjiga z Bevkovim potopisom in potopisnimi ilustracijami Nikolaja Omerse pomemben in uspeš začetek te vrste literature za mladino na Slovenskem. Na zadnji strani platnic je natisnjen tudi zemljevid Slovenske Primorske in na njem označeno popotovanje, opisano v knjigi.

Kamen resnice. Slovenske izvirne pravljice. (Založba Obzorja v Mariboru leta 1959.) Ta knjiga prinaša »izvirne« pravljice sedmih avtorjev. Če za nekatere izmed njih ta oznaka velja, pa ne more držati za Zgodbe o Mladem Marku Ernesta Adamiča, ki so samo v prozo prepisane ljudske pesmi. Vendar gre v tej knjigi za druge probleme: pravljice v knjigi Kamen resnice zajemajo najrazličnejša snovna področja, kar bo razvidno iz nadaljnje analize, po svoji mentaliteti pa se tudi razlikujejo med seboj in so glede na to namenjene mladim bralcem različnih starostnih dob. To je splošen vtis, ki ga nudi omenjena knjiga.

Prva pravljica, objavljena v tej knjigi, je Mihe Remca Kamen resnice. To je pravljica klasičnega karakterja, z znano simboliko bitij s čudežnimi

močmi, s črno-belo tehniko, z značilnimi števili, z vzgojnim moralnim jedrom, da tisti človek nekaj velja, ki je vztrajen in svojim plemenitim hotenjem zvest. V osnovi gre za boj dobrega z zlim; v tem boju dobro zmaga in slavi poroko z lepo, toda žalostno kraljično. Iz dela je razvidno, da je pravljica prizadevno in resno oblikovana, vendar se tako togo drži starih pravljčnih formul in rekvizitov, da bralca dolgočasi, saj mu je že takoj na začetku jasno, kako se bo pripoved razvijala. Tudi za pravljčarje se je duhovni razvoj na Slovenskem nekoliko premaknil in bi bilo prav, da bi to kakorkoli odsevalo v njihovem delu.

Temu spoznanju se je resneje približal Branko Rudolf s štirimi Pisanimi zgodbami. Zlasti v pravljicah Otroci meseca in Otroci sonca preseneča zanimivo razlaganje življenjskih pojavov. V obeh primerih je postavil v osnovo dogajanja realne ljudi. V drugi je zelo duhovito in toplo razložil smrt kot v tej knjigi pa gre za simboliko v mejah konkretnosti, ki tolmači različne življenjske in naravne pojave. In še neka poteza bliža Rudolfove pravljice sodobnemu bralcu: kadar uporablja stare pravljčne rekvizite in bitja, jih obarva z ironijo, pri čemer se razkrije realna osnova dogajanja. Glede na to pravljice Branka Rudolfa po vrednosti nekako vidneje izstopajo iz družbe ostalih, ki jih prinaša knjiga Kamen resnice.

Izrazito folklorizirajoče narave so anekdotične črtice Eme Robnik, Zgodbe iz Prekmurja. To so kratke zgodbe, ki ob določenem zaključenem dogodku komentirajo neko življenjsko resnico, ki je pomembna za določeno okolje, n. pr., da tujec prinaša nesrečo (Slepa Bara), da je volja do življenja tista vrednota, ki naj v človekovi zavesti vselej prevlada (Stara Magdička in smrt), da so različni predsodki v zvezi z ljudskim verovanjem nesmiselni (Kako je potepuh Janči ozdravil gospo Bontaško), itd. Te anekdotično oblikovane zgodbe pa imajo vrednost zato, ker se v njih zrcali pokrajina in življenjski utrip Prekmurja z ravnino, gozdovi in mlini ob Muri, s sezonskimi delavci, z reveži in bogatini. Posebno vrednost med njimi ima simbolično-lirična črtica O nesrečnem kralju, šumski kraljici, o jelenu in srebrni ptici, v kateri je na izbran način podano navadno življenjsko doživetje.

Kot sem že omenil so Zgodbe o Mladem Marku (devet jih je!) v prozo prestavljene ljudske pesmi o Kraljeviču Marku. Bralec se vprašuje, čemu je tako pisanje potrebno, saj povejo vse, kar je popisanega v teh zgodbah, ljudske pesmi same dosti pristneje. Literarna realizacija teh zgodb je malomarna in neizdelana, z nedoslednostmi, naivnostmi in samovoljnim jezikom. Če se je Ernest Adamič odločil, da bo na novo popisal mit o znamenitem bojevniku Marku, bi se moral zavedati, da bi bilo to delo treba opraviti z nekih novejših perspektiv — če mu je do tega, da bi imelo njegovo prizadevanje kakšen smisel (tako je n. pr. ruski pisatelj Solovjov popisal mit o Hodži Nasredinu, ki ga imamo tudi v slovenskem prevodu) — ne pa z banaliziranega aspekta ljudske pesmi. Pisatelju manjka estetskega in moralnega občutja za vrednotenje dejanj, ki jih popisuje, kajti tudi v mitoloških in junaških sferah naj bi se dogodki zapletali in razpletali z neko mero okusnosti. Nad tako pisanje se nekoliko dviga samo en opis Markovega junaškega dejanja: Mladi Marko reši lepo devojkjo, ki je oblikovan v ritmizirani prozi.

Posrečena je pravljica Lojzeta Maruška — Bodeča Neža in Marjetica. Snov in ideja sta podani umirjeno in skladno s pridihom liričnosti. Gre za

primerjavo človeških karakterjev z naravnimi pojavi, s cveticami. Za tem pisanjem se ne skriva noben namen, zato zgodbica s svojo simboliko ustvarja prepričljiv in svojevrsten vtis.

Janez in Marija Švajncer sta objavila štiri pripovedi Iz otroškega sveta. Bistvena poteza teh sestavkov je v tem, da preočitno vsiljujejo moralno vzgojno tendenco v takemle smislu: dober človek, ki vztraja, vse doseže (Pojoča kotlina), otrok naj uboga mamo, pa se mu ne bo pripetilo nič hudega (Bobek), otrok naj ravna z igračami tako, da jih ne bo uničeval (Nezadovoljne igrače), dobrota premaga vse ovire (Studenec modrosti). Preproste nauke pa sta avtorja povezala v prizadevno in iznajdljivo oblikovane pripovedi iz otrokovega najbližjega okolja. Vendar bi dogajanje in miselnost zlasti dveh pravljic, Bobka in Nezadovoljnih igrač, utegnili zanimati le takega otroka, ki še ne zna brati, saj se problemi gibljejo v teh ozkih področjih. Mladina, ki so ji v tej obliki zgodbe dostopne, pa prav gotovo do takih pripovedi ne more pokazati zanimanja, ker je problematiko take vrste že zdavnaj prerastla.

Ilustracije akademske slikarke Zdenke Borčič ponazarjajo najbolj razgibane in najodločilnejše dogodke in prizore, popisane v teh pravljicah in zgodbah, in so edini element v knjigi Kamen resnice, ki ji daje enoten stil.

France Vurnik

JAMA GORANA KOVAČIČA V SLOVENŠČINI

Pesnitev Jama stoji na koncu življenja in dela Ivana Gorana Kovačiča kot mogočna sinteza pesnikovih življenjskih in literarnih izkušenj in spoznanj. Njena veličina se izraža v idejnosti kakor tudi v umetniški realizaciji ideje. Osnovna ideja pesnitve, ki jo je I. G. Kovačič zasnoval že v Zagrebu, a dokončal v partizanih, je obsodba fašističnega nasilja nad ljudmi; pesnik pri tem ni mislil samo na ustaška, ampak tudi na italijanska, nemška in četniška divjanja. Stilistične in oblikovne posebnosti Jame so rezultat desetletnega vztrajnega in premišljenega dela. S teoretičnimi vprašanji literarnega ustvarjanja se je Goran ukvarjal ob študiju svetovne in domače literature, ob prevajanju in ocenjevanju literarnih del. Imel je izreden smisel za jezik, zato ga je tudi načrtno študiral. Posebno je znano njegovo zanimanje za leksiko. Pri prebiranju Vukovega in akademijskega slovarja in pri izpisovanju iz njiju mu ni šlo samo za razširitev uporabnega besednega zaklada, marveč je pri tem proučeval predvsem stilistične vrednosti posameznih besed.

Goran Kovačič je bil izredno nadarjen, zato se je v idejnem in oblikovnem pogledu hitro razvijal. V desetih letih literarnega udejstvovanja je ustvaril delo, ki je veliko po obsegu in po vrednosti. Pesnikovi pogledi na umetnost kot družbeni pojav, visoka stopnja njegovega idejnega razvoja in spoznanja o formalni in jezikovni strani umetniških del so doživeli v Jami svoj skladni spoj. Rezultat te vsebinske in oblikovne skladnosti je nenavadna sugestivna moč, s katero deluje pesnitev na bralca.

Prevajanje takega dela je zahtevna naloga. Tone Pavček* se je tega dela lotil s sposobnostjo in teoretičnim znanjem. Njegov prevod je dober, v ne-

* Ivan Goran Kovačič, Jama. Poslovenil Tone Pavček. Spremnio besedo napisal Kajetan Kovič. Ilustriral Vladimir Lakovič. Večni sopotniki. Bibliofilska zbirka. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1959.